

विज वितरण आणि ग्राहक संरक्षण : बुलडाणा जिल्हाचा विशेष अभ्यास.

प्रा.डॉ.कु.सुनिता कलाखे ,

श्री शिवाजी विज्ञान व कला महाविद्यालय, चिखली जि.बुलडाणा. ४४३ २०१.

१. प्रस्तावना (Introduction):-

महाराष्ट्र हे पुरोगामी विचाराचे राज्य आहे. आर्थिक, सांस्कृतिक, राजकीय बाबतीत संपन्न असा महाराष्ट्र गेल्या दशकापासून विविध समस्यांनी घेरला आहे. जागतीकरणाच्या वाऱ्यामुळे आणि आर्थिक मंदीच्या पूरामुळे परिस्थिती खालावत चालली आहे. विदर्भात मोठ्या प्रमाणात शेतकरी आत्महत्या करीत आहेत. नापीकी, अवेळी पाऊस, मोठ्या प्रमाणात होणारी फसवणुक, आणि विजटंचाई ही प्रमुख कारणे त्यामागे आहेत.

विजटंचाई हे शेतकरी आत्महत्येसाठी कारणीभूत कारण असले तरी महावितरण कंपनीचा (म.रा.वि.मं.) भोगळ कारभार हे सुध्दा शेतकऱ्यांच्या प्रगतीला खीळ घालण्याचे काम करत आहे. महावितरण कडून वेळेवर जोडणी न मीळणे, अवाजवी बील आकारणे, जास्त दाबामुळे संबंधीत यंत्रे जळून खाक होणे, कारण नसताना विज जोडणी तोडणे इत्यादी बऱ्याच प्रकारे विज ग्राहकांची फसवणुक होत असते ही फसवणुक म्हणजेच एक प्रकारे विजसंकटच आहे ह्या विज संकटाचा जागृत ग्राहकांनी ग्राहक संरक्षण कायद्याद्वारे घेतलेला परामर्श प्रस्तुत संशोधनात मांडला आहे.

सामान्य ग्राहक फसल्यानंतर त्याला ग्राहक संरक्षण कायद्याद्वारे दाद मागता येते तसेच सेवेत त्रुटी आढळ्यासही तो दाद मागू शकतो. बरेच सुजान ग्राहक सेवेत त्रुटी आढळ्यास नशिबाला दोष न देता ग्राहक संरक्षण कायद्याचा आधार घेऊन तक्रार दाखल करतात. अशा तक्रारीचा अभ्यास खालील संशोधनात केला आहे.

२. उद्देश (Objectives) :-

- १) ग्राहक संरक्षण कायद्याची जनजागृती अभ्यास करणे.
- २) जिल्हा ग्राहक न्याय मंचामध्ये दाखल झालेल्या प्रकरणांचा अभ्यास करणे.
- ३) विजमंडळाद्वारे कुढल्या प्रकारची सेवेत त्रुटी असते याचा शोध घेणे.
- ४) ग्राहक न्याय मंचामुळे ग्राहकांना कसा फायदा झाला हे तपासणे.
- ५) ग्रामीण शहरी ग्राहकांचे जागृती शोधणे.
- ६) बुलडाणा जिल्हातील तालुक्यानुसार ग्राहकांचे फसवणुकीच्या प्रकरणाचा व जनजागृतीचा अभ्यास करणे.

३. गृहिते (Hypothesis) :-

- १) जिल्हा ग्राहक न्याय मंचामुळे ग्राहकांच्या तक्रारीकडे आस्थापणे लक्ष देत आहेत.
- २) जिल्हा ग्राहक न्यायमंच ग्राहकांना त्वरीत न्याय देत असल्यामुळे ग्रामीण शहरी ग्राहक जागृत होत आहे.

४. व्याप्ती \ मर्यादा (Scope & Limitation) :-

संशोधन करतांना विजेचा ग्राहक कसा फसतो याचा अभ्यास करण्यासाठी फक्त बुलडाणा जिल्हा ग्राहक न्यायमंचाकडे सन १९९५ ते २००४ या कालावधीत दाखल झालेल्या ग्राहकांच्या प्रकरणाचा अभ्यास करण्यात आला आहे.

५. संशोधन पध्दती (Research Methodology) :-

जिल्हा ग्राहक न्याय मंचाकडे उपलब्ध असलेल्या नोंदीनुसार व केसपेपरचा इतिभूत अभ्यास करून माहिती संकलीत करण्यात आली. संकलित माहितीचे विश्लेषण करून माहितीचे सादरीकरण करण्यात आले आहे.

६. माहितीचे विश्लेषण \ निष्कर्ष (Data Analysis & Finding) :-

बुलडाणा जिल्हा ग्राहक तक्रार निवारण न्याय मंचाकडे दाखल झालेल्या १९९५ ते २००४ या दहा वर्षांच्या कालावधीत महाराष्ट्र राज्य विद्युत मंडळाच्या क्षेत्रातील आपसात मिटविलेल्या, नाकारण्यात आलेल्या आणि ग्राहकाच्या